

Dušan Puvačić

**PRVI KORACI
VASKO POPA**

PISMA I KOMENTARI
(neobjavljeno)

PISMA I KOMENTARI

PRVI KORACI

VASKO POPA

Dušan Puvačić

U septembru 1955, po završenoj velikoj maturi, obreli smo se u Beogradu, mi, mnogobrojni banjalučki gimnazijalci, "rašireni u strelce", u potrazi za "mestom pod suncem" gde ćemo nastaviti školovanje. Ikija (kako smo zvali Nikolu Koljevića) otišao je iz Banjaluke čvrsto rešen da upiše "svetsku književnost", tek godinu dana ranije osnovanu grupu na Filozofskom fakultetu. Ja sam se dvoumio između arhitekture i "svetske". Čak sam i otišao na Arhitektonski fakultet da omirišem atmosferu, ali je "srce ludo" vuklo na drugu stranu, pa sam dan-dva posle Ikije i ja upisao Grupu za opštu književnost i teoriju književnosti.

Prestonička iskustva sa zemljacima smo razmenjivali, maltene svako veče, na beogradskom "Kastelovom čošku", kod kioska za prodaju novina ispred Američkog informacionog centra u Knez Mihajlovoj ulici: Uglješa Kojadinović, Miroslav Šarić, Rade Blažević, Predrag Mitraković, Ostoja Đurić, Boro Pašagić, Branko Mutić, Nikola Popović, Živko Korolija, Žorž Tatarkin, Rade Mihaljić, Tiho Kostrešević, Bogdan Jamaksija, Vidak Aničić i mnogi drugi...

Upisom na "svetsku književnost" moje i Ikijino druženje, započeto još "pre rata", u najranijem detinjstvu, a nastavljeno "posle oslobođenja", u trećem razredu takozvane Srpske osnovne škole kod kina "Kozare", produžavalo se tako za bar još četiri godine. Gotovo celu gimnaziju smo proveli u istom razredu, a tri-četiri godine i muzicirali u "Pelagiću", svirajući na igrankama. U Beogradu smo bili nerazdvojni: na časovima, u Ikijinoj studentskoj sobi u ulici Jove Ilića, na Voždovcu, ili na Dorćolu, u Strahinjčića bana, u stanu mog strica Nemanje, kod kojeg sam proveo svoju prvu beogradsku godinu.

Za razliku od drugih Banjalučana, imali smo još jedno "gnězdo" za drugovanje i stvaranje novih prijateljstava: Jevrejski studentki dom u Kosmajskoj ulici. U taj novi svet smo ušli zahvaljujući Bogdanu A. Popoviću, našem drugaru sa "svetske", i njegovim "cimerima", koji su nas prihvatili s neshvatljivom srdačnošću i toplinom. Tih nekoliko skromno nameštenih internatskih soba, iznad Jevrejskog hrama, bile su tokom svih studentskih godina naša istinska, draga i topla "druga kuća".

Među knjigama koje smo poneli sa sobom iz Banjaluke bila je i *Kora Vaska Pope*. Popa je za nas u to vreme bio gotovo kulturna ličnost, a pomisao da bismo ga jednog dana mogli sresti ili čak videti "u živo" ličila je na san koji se sanja, ali nikad ne dosanja.

Ipak, jednog dana, odlučili smo da oprobamo sreću. Ikija je svratio kod mene, u Strahinjića bana, i pošto smo imali i telefonski imenik i telefon pri ruci, skupili smo svu hrabrost kojom smo raspolagali - i okrenuli Popin broj telefona. Njegova spremnost da nas primi već sutradan potpuno nas je raspametila. Rešeni "da se ne smemo obrukati", do duboko u noć smo sastavljali pitanja - pisali i brisali, pa opet pisali. Sutradan ujutru našli smo se u Tašmajdanskom parku i ponovo pomno pročitavali sve što je bilo zapisano u našim đačkim sveskama koje smo poneli na svoj prvi istinski književni ispit. Ostalo je istorija, kako bi se patetično moglo reći.

Nešto od nesigurnosti i nervoze oseća se i u tekstu intervjua koji smo objavili u banjalučkom *Srednjoškolu*. Mislim da smo dobili i neki honorar, ali to nije bilo uopšte važno. Tekst intervjua je, dobro se sećam, na svojoj staroj "adlerici", prekucao, po našem diktatu, moj stric Nemanja, sedeći za svojim velikim pisaćim stolom, s cigaretom obešenom u uglu usana. Imao je primedbu na Vaskovo "Ja ogromno volim Rastka Petrovića", ali mi nismo dali da se izmeni ma i jedno slovo, "jer tako je Popa rekao".

Odlučio sam da, ovom prilikom, izvučem iz zaborava ovaj davni tekst, "izgubljen" u listu koji se takoreći nije ni čitao, jer su "lanjski snegovi" odneli i Vaska i Ikiju. Ali ne samo zato: čini mi se da, uprkos početničkim naivnostima i neveštini, u njemu ima "nešto" što i u današnjem, mlađem čitaocu može da nađe odjeka. Njegov eho u meni traje i danas. Kao neizbrisivo sećanje na dva čoveka koja sam voleo i poštovao: Nikolu Koljevića i Vaska Popu.

MISLILI SMO DA ĆE TO BITI OBIČAN INTERVJU

Susret s Vaskom Popom

U telefonskom imeniku je stajalo: Vasko Popa - telefon 28-694.

Trebalo je samo podignuti slušalicu i okrenuti brojčanik.

"Da li je tu drug Vasko Popa?"

"Da, jedan trenutak," začuo se ženski glas. Pretpostavljali smo čiji je bio.

Prve pesnikove reči su zvučale upitno. Objasnili smo mu razlog našeg poziva: Da nam odgovori na neka spremljena pitanja. Pozvao nas je da dođemo sutra oko 12 časova u njegov stan.

Imali smo dosta vremena da promenimo smisao pitanja. Kolebali smo se između ekstravagantnih, banalnih i ličnih. Hteli smo da budemo učtivi, da nešto saznamo, da ne budemo suviše nametljivi.

Pesnik nas je uveo u sobu i izvinio se na trenutak, kao da je hteo da nam pruži poslednju priliku da definitivno odredimo smer razgovora. Vreme je bilo kratko, pitanja unapred pripremljena, a mi nedovoljno svesni svoje reporterske uloge.

"Šta je, po vašem mišljenju, uzrok relativne nepopularnosti poezije našeg vremena," upitali smo po njegovom povratku.

"Veoma široko pitanje. Mislim da ga suzimo."

"Da li su razlog pesnici ili mase?"

"Ni pesnici ni mase. Priča je veoma duga.

Mišljenje Vaska Pope je bilo da poezija kod nas nikada nije bila popularnija nego sada, a da se problem popularnosti javio s prvom pisanom pesmom i da se nigde u svetu, čak ni u zemljama sa razvijenijom literarnom i kulturnom tradicijom, poezija ne čita toliko.

Ispričao nam je slučaj jednog svog francuskog prijatelja-pesnika koji je postao popularan na taj način što je uspeo da otrgne mlade srednjoškolce od njihovih svakodnevnih zabava i da im na par literarnih sastanaka, sa još nekim piscima, čita svoje radove. To je kod njih veoma retka pojava i izazvala je veliku senzaciju. Divili su se njegovom uspehu.

Već u prvim pesnikovim rečenicama, po načinu na koji nas je primio, videli smo da to neće biti intervju u običnom smislu te reči.

Ređale su se misli o poeziji, njenoj širini, sveobuhvatnosti, velikim dometima.

"Može se govoriti samo o vrhovima poezije i njenoj nepopularnosti. Poezija nije samo stih Tina Ujevića ili Oskara Daviča, poezija je i slatko-banalni stih nekog šlagera, sevdalinke. Ja to ne govorim ironično. To je jedan od krugova poezije. Jedan od njenih puteva ka centru, gde poetski govor dostiže svoj vrhunac životnosti. Poezija sadrži maksimum životne energije čoveka. Od vrhunca poezija zrači sve šire i šire, a istovremeno u intenzitetu manje i manje, do šlagera, sevdalinke, vica, duhovitosti - a da se ne govori o nekoj pesmici iz detinjstva koje se setimo i koja nas po ceo dan prati."

Pesnik je završio. Na nama je bio red. Posle ove eruptivne rečitosti teško smo doživeli povratak u mučnu reportersku ulogu.

Odlučili smo da odbacimo pitanja reporterski senzacionalna. I pesnik je bio protiv njih. To smo videli kad smo ga, nesrećno po nas, upitali za njegovu najdražu pesmu.

Poveli smo razgovor o našoj literaturi između dva rata: o Raki Draincu.

Njegovo mišljenje je bilo da se o nedovoljnom priznanju odatom Raki Draincu može govoriti samo u sklopu nedovoljnog obraćanja pažnje i slabog poznavanja cele naše literature između dva rata. Proučavanje vrhova te literature već je počelo. Tu se u prvom redu misli na Rastka Petrovića i Miloša Crnjanskog. Pesnikovo je mišljenje bilo da Drainac, iako po prirodi veoma nadaren, ne spada u vrhove te književnosti. Njegova deklarativnost, jako izražena patetika, njegov život, u prvom redu boemstvo, nisu mu dali snage da izbije u vrhove poezije. Rastko Petrović je pre nego Raka Drainac uspevaio da uzdigne intonaciju narodne romanse do visoke poezije. Uzrok popularnosti Rake Drainca među mladim ljudima treba tražiti u deklarativnim stavovima i preokupacijama koje su njima bliske.

Upitali smo ga da li smatra tačnom misao da se u modernoj poeziji razvio likovni element na račun muzičkog. Pesnik je odgovorio da bi svako uopštavanje bilo pogrešno, da su to nerazdvojni elementi poezije koji su na različite načine sazđani kod različitih pesnika. Po njegovom mišljenju, što se tiče naše poezije, ona je u periodu, zlonamerno nazvanom modernističkim, kada se najviše radi na izrađivanju jednog velikog posla koji je započeo Branko, nastavio Vojislav Ilić, zatim Dučić, Rakić, Rastko Petrović, Crnjanski, naši

nadrealisti, posla koji je u drugim zemljama davno učinjen; to je izgrađivanje i osposobljavanje jezika za poetsku reč. U trenutku izgrađenosti poetskog jezika ("ako njegovo izgrađivanje može ikada da bude završeno!") muzički element postaje bitniji i vidniji. Tu bi nam Rilke mogao da posluži kao izrazit primer.

Prešli smo na razgovor o njegovom pesničkom stvaralaštvu. Interesovalo nas je da li poetski izraz "Igara" smatra sintetičnijim od izraza u "Kori".

"Izraz "Igara" je nužno uslovljen i proizašao iz poezije Kore. Igre su balada. Osim uvodnih i završnih pesama, u njima se priča. A kad se priča, sva izražajna sredstva treba upotrebiti da se priča ispriča jednostavno. Izraz u "Igrama" je zgusnut, bez kićenja, bez razvodnjavanja, bez elemenata baroknosti u lošem smislu te reči. Po žanru, "Igrama" su u Kori najbližije pesme iz "Opsednute vedrine".

Mislili smo da će pitanja o njegovim književnim miljenicima i uzorima biti poslednja.

"Miljenici se tokom života nižu i smenjuju. Ne znam gde da počnem. Uticaj pesnika koje pisac voli negde se vidi, a negde ne vidi. Kod mene se vide uticaji Elijara, Remboa, Mišoa. Ja ogromno volim Rastka Petrovića, Lazu Kostića, od modernih Oskara Daviča. Mima Dedinac mi je bio još gimnazijska ljubav. Na jednog pesnika nužno utiču dela onih pisaca koji odgovaraju njegovoj prirodi, njegovim preokupacijama, stavu prema životu. Od Francuza, pesnik moje mladostli je bio Eljar, čije su reči da hoće da pravi poeziju od svakidašnjih, banalnih, osnovnih reči - hleb, zemlja, nebo, čaša, poljubac, cvet, drvo - bile formula koja je za mene, patetično rečeno, bila sudbonosna. Ne verujem da ću odstupiti od sadašnjeg načina pisanja."

Prošao je čitav sat. Ni pomišljali nismo da će naš razgovor da bude tako dug. Širio se, zahvatao mnoge probleme, a kraj još nismo nazirali.

Pesnik je govorio o svom sadašnjem radu.

"Sada sam, zajedno sa mnogim drugovima, ogromno preokupiran izgrađivanjem književnog jezika, pitanjem afirmacije jednog određenog glasa naše zemlje u svetskoj književnosti, jer velika pouka kako se pravi autentična poezija je naša narodna pesma. Mi radimo na tome da naša poezija u koncertu svetske poezije zapeva svojim, jasnim glasom."

Smatrali smo da smo već i suviše zloupotrebili zaista srdačno gostoprimstvo Vaska Pope. Spremali smo se da pođemo. Ali tada su se uloge izmenile. Pokazao je veliko interesovanje za našu problematiku, za naš krug interesovanja, za karakteristike naše generacije... I mi smo počeli da govorimo. Iskreno.

Prošao je drugi čas. Teško se bilo otrgnuti iz prijatne atmosfere skromne radne sobe, sa čijih zidova nas je gledalo čudnovato šareno platno, a čiji su uglovi bili ispunjeni knjigama.

"Donesite mi taj vaš list da pogledam," rekao je pesnik neposredno pre našeg odlaska. Zahvalili smo mu se još jednom i izvinili zbog slobode s kojom smo mu se obratili.

"Ah, ništa, primio sam vas jer volim mlade ljude. Uostalom, imate broj mog telefona...."

A mi smo mislili da će to biti običan intervju.

1955.

Nikola Koljević

Dušan Puvačić

Mnogo godina kasnije, kad smo stasali, uozbiljili se, profesionalno posvetili književnosti, Ikija i ja smo odradili zajednički još jedan književni posao. Preveli smo *Načela književne kritike* I. A. Ričardsa. Ali to je već druga priča.